Lakialoite LA 44/2020 vp

Sanna Antikainen ps ym.

Lakialoite laiksi neuvoa-antavasta kansanäänestyksestä Suomen osallistumisesta Euroopan unionin elpymisvälineeseen

Eduskunnalle

ALOITTEEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Lakialoitteessa ehdotetaan säädettäväksi laki neuvoa-antavasta kansanäänestyksestä Suomen osallistumisesta Euroopan unionin elpymisvälineeseen. Äänestys toimitettaisiin 30 päivänä marraskuuta 2020.

Äänestäjien vastattavaksi esitettäisiin seuraava kysymys: "Tuleeko Suomen osallistua Euroopan unionin elpymisvälineeseen?" Äänestäjän tulisi vastata kysymykseen joko "KYLLÄ" tai "EI". Äänestyksen tulos vahvistettaisiin 4. päivänä äänestyksen jälkeen.

Valtioneuvoston hyväksymässä tiedotteessa selostettaisiin Euroopan unionin elpymisvälineen sisältöä ja välineeseen osallistumisen vaikutuksia Suomen kannalta sekä todettaisiin, mistä kansanäänestyksessä on kysymys. Tiedote toimitettaisiin kaikille, joille toimitetaan ilmoitus äänestysoikeudesta, sekä saatettaisiin muullakin tavoin kansalaisten tiedoksi ja saataville.

Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun se on hyväksytty ja vahvistettu. Koska elpymisvälineen rahoittaminen liittyy omien varojen päätökseen, joka saatetaan hallituksen esityksellä kansallisesti voimaan, ja koska hallituksen esitys omien varojen päätöksen voimaansaattamisesta annetaan eduskunnalle jo joulukuussa 2020, olisi lakialoite käsiteltävä kiireellisenä.

PERUSTELUT

Komissio ehdottaa 750 mrd. euron EU:n rahoitusjärjestelyä, jota kutsutaan elpymisvälineeksi. Elpymisvälineestä myönnettäisiin avustuksia ja takauksia yhteensä 390 mrd. euron arvosta ja lainamuotoista tukea yhteensä 360 mrd. euron arvosta. Elpymisväline olisi jäsenmaiden hyödynnettävissä ja käytettävissä vuoden 2023 loppuun saakka.

Komission ehdotus elpymisvälineeksi on kolmivaiheinen ja koostuu pääosin kolmesta säädösehdotuksesta. Ensimmäiseksi, komissio ehdottaa omien varojen päätöksessä (SEUT 311) kertaluonteista ja poikkeuksellista erilliskorotusta omien varojen liikkumavaraan, 0,6 prosenttiyksikköä EU:n BKTL:sta. Erilliskorotus olisi voimassa aina vuoteen 2058 saakka. Omien varojen eril-

Valmis
5.0

liskorotuksen nojalla komissio saisi valtuuden laskea liikkeelle joukkovelkakirjoja unionin nimissä elpymisvälineen rahoittamiseksi. Toiseksi, komissio ehdottaa uuden EU:n elpymisvälineen perustamista neuvoston asetuksella (SEUT 122). Siinä säädettäisiin varojen kohdentamisesta eri EU-ohjelmiin. Kolmanneksi, komissio ehdottaa uuden elpymis- ja palautumistukivälineen perustamista Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksella (SEUT 175), joka olisi kooltaan 560 mrd. euroa.

Komission ehdotuksen mukaan elpymisvälineen rahoitus järjestettäisiin unionin uudella velanotolla. Komissio, unionin toimivaltaisena viranomaisena, laskisi liikkeelle joukkovelkakirjoja pääomamarkkinoille. Omien varojen enimmäismäärän korottaminen 0,6 %-yksikön erilliskorotuksella mahdollistaisi velanoton. Joukkovelkakirjoja laskettaisiin liikkeelle useassa eri maturiteetissa, ja joukkovelkakirjojen lunastukset ja takaisinmaksut alkaisivat vasta vuodesta 2028 jatkuen aina vuoteen 2058 asti.

Unionin velka maksettaisiin pois korotetuilla, tulevilla jäsenmaksuilla ja mahdollisilla uusilla omilla varoilla vuosina 2028—2058. Osana komission ottaman lainan takaisinmaksua komissio tuo esiin mahdollisuuden luoda uusia omia varoja. Näitä voisivat olla komission mukaan esimerkiksi päästökauppajärjestelmään perustuvat uudet omat varat (ETS), hiilidioksidipäästöjen tullimekanismi ja suuryritysten toimintaan perustuvat omat varat. Lisäksi voitaisiin ottaa käyttöön uusi digitaalivero.

Unionin perussopimusten osalta ehdotukset tarkoittaisivat asiallisesti poikkeamista Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 310 artiklan mukaisen tasapainoisen budjetin periaatteesta sellaisena kuin se on tähän asti ymmärretty. Ehdotukset ovat lisäksi osin pulmallisessa suhteessa SEUT 125 artiklan mukaisen kiellon vastata jäsenvaltion velasta kanssa. Ne merkitsevät tosiasiassa unionin käyttötarkoitussidonnaiseksi tuloksi merkittävän 750 miljardin euron lainanottoon yhteisvastuullisia piirteitä. Ehdotukset merkitsisivät unionin ja jäsenvaltioiden välisen tasapainon tosiasiallista muutosta. Vaikka unionin toimintaan on aina kuulunut heikompien alueiden tukemista, laajamittainen talouspoliittinen elvytys ei ole perinteisesti käytännössä kuulunut unionin ja sen rahoitus- ja budjettijärjestelmän tehtäviin. Komission ehdotukset edustavat tässä suhteessa laadullisesti ja rahoituksen määrän osalta uudenlaista elementtiä unionin toiminnassa.

Toteutuessaan ehdotukset muuttaisivatkin unionia sen toimintaa koskevien keskeisten periaatteiden osalta. Unioni ryhtyisi rahoittamaan toimintaansa velaksi, ja sen velkataakka kasvaisi lyhyessä ajassa tasolle, jonka hoitaminen olisi unionin nykyisen tulorakenteen puitteissa vaikeaa tai mahdotonta. Samalla se ottaisi vastuulleen turvata — ja sen myös jatkossa odotettaisiin turvaavan — heikompien jäsenvaltioiden taloudellisen kestävyyden kriiseissä. Ehdotuksissa ei näin ollen ole kyse unionin tehtäväkentän vähäisestä, tarkistusluonteisesta kehittämisestä unionilla jo olevien toimivaltuuksien pohjalta tai unionin sisäisen toiminnan tavanomaisena pidettävästä kehittämisestä, jollaista voitaisiin pitää merkityksettömänä Suomen täysivaltaisuuden kannalta. Kysymyksessä on tilanne, jota Suomessa ei voitu perussopimuksia ratifioidessa ennakoida, ja siten selkeästi perustuslain 94 §:n 2 momentissa tarkoitettu merkittävän toimivallan siirtäminen Euroopan unionille. Sama koskee komission ehdotusta, jonka mukaan osa unionin markkinoilta ottamasta 750 miljardin euron lainasta voitaisiin maksaa takaisin uusilla EU-veroilla, kuten digive-

rolla ja hiiliverolla. Yhteiset verot syventäisivät jäsenmaiden integraatiota tavalla, joka muuttaa unionia tiiviimmäksi talousliitoksi ja vie sitä kohti liittovaltiota.

Suomen valtiontakauksien ja -takuiden tilinpäätösraportoinnin mukainen kokonaismäärä vuoden 2019 lopussa oli 60,2 miljardia euroa. Elpymisrahaston hyväksyminen lisäisi Suomen taloudellisia vastuita merkittävästi. Suomen rahoitusvastuu elpymisvälineestä olisi ilman korkoja ja kuluja 13 miljardia euroa. Suomen osuus avustuksina annettavien tukien lainanlyhennyksistä olisi noin 6,6 miljardia euroa tulevina vuosikymmeninä. Lisäksi Suomelle syntyisi takausvastuu 360 miljardin euron lainoista, joita osa jäsenvaltioista saisi rahastosta. Suomen vastuu olisi noin 6,4 miljardia euroa, jos jokin jäsenvaltio laiminlyö saamansa lainan takaisinmaksun. Suomelle elpymisrahaston perustamisen myötä syntyvien uusien taloudellisten vastuiden määrä onkin huomattavan suuri suhteessa esimerkiksi valtion vuotuiseen talousarvioon ja Suomen valtiontakauksien ja -takuiden kokonaismäärään. Ottaen huomioon Suomen valtion aiemmat taloudelliset vastuut, elpymisrahaston hyväksymisestä seuraava taloudellisten vastuiden merkittävä euromääräinen ja suhteellinen lisääntyminen sekä jatkuvasti kasvaviin vastuisiin liittyvät riskit voisi elpymisvälineen rahoittamiseen osallistuminen jopa vaarantaa Suomen valtion mahdollisuudet vastata niistä velvoitteistaan, jotka sillä Suomen perustuslain mukaan on. Komission ehdotus myös rajoittaisi toteutuessaan eduskunnan budjettivaltaa aina vuoden 2058 loppuun, mikä merkitsisi olennaista täysivaltaisuuden rajoitusta Suomen budjettisuvereniteetin osalta.

Toteutuessaan komission ehdotukset muuttaisivat unionia sen toimintaa koskevien keskeisten periaatteiden osalta. Elpymisväline lisäisi entisestään Suomen taloudellisia sitoumuksia sekä vastuita muiden jäsenmaiden veloista ja aiheuttaisi myös merkittävän riskin taloudellisista tappioista. Asian merkittävyyden vuoksi on perusteltua järjestää neuvoa-antava kansanäänestys siitä, tuleeko Suomen osallistua elpymisvälineen rahoittamiseen.

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että eduskunta hyväksyy seuraavan lakiehdotuksen:

Laki

neuvoa-antavasta kansanäänestyksestä Suomen osallistumisesta Euroopan unionin elpymisvälineeseen

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Kansanäänestyksen toimittamisaika ja -menettely

Suomen osallistumisesta Euroopan unionin elpymisvälineeseen toimitetaan neuvoa-antava kansanäänestys 30 päivänä marraskuuta 2020.

Kansanäänestyksessä noudatetaan menettelystä neuvoa-antavissa kansanäänestyksissä annettua lakia (571/1987), jollei jäljempänä toisin säädetä.

2 §

Ennakkoäänestys

Ennakkoäänestys aloitetaan 11. päivänä ennen äänestyspäivää sekä lopetetaan ulkomailla 8. päivänä ja kotimaassa 5. päivänä ennen äänestyspäivää. Tilapäisissä ennakkoäänestyspaikoissa ja Suomen edustustoissa ennakkoäänestys voi, sen mukaan kuin asetuksella säädetään, kestää lyhemmänkin ajan.

Kotiäänestys tulee toimittaa aikaisintaan 11. päivänä ja viimeistään 5. päivänä ennen äänestyspäivää. Kotiäänestykseen on ilmoittauduttava viimeistään 12. päivänä ennen äänestyspäivää.

3 §

Kysymyksenasettelu ja vastausvaihtoehdot

Kansanäänestyksessä esitetään äänestäjien vastattavaksi seuraava kysymys: "Tuleeko Suomen osallistua Euroopan unionin elpymisvälineeseen?" Äänestäjän tulee vastata kysymykseen joko "KYLLÄ" tai "EI".

4 §

Äänestyslippu

Kansanäänestyksessä käytetään yhtä äänestyslippua. Se painetaan valkealle paperille, sen on oltava vakiokokoa 148 x 210 mm, siitä on selvästi käytävä ilmi, miten se taitetaan kokoon, ja sen on turvattava äänestyssalaisuuden säilyminen.

Äänestyslipun sisäpuolelle painetaan otsikko, jossa mainitaan, että äänestyslippua käytetään neuvoa-antavassa kansanäänestyksessä Suomen osallistumisesta Euroopan unionin elpymisvälineeseen. Äänestyslipun taitekohdan oikealle puolelle painetaan 3 §:ssä mainittu kysymys ja sanat "KYLLÄ" ja "EI" sekä kumpaakin vastausvaihtoehtoa varten ruutu siten sijoitettuna, että ruudun sijoituksesta selvästi käy ilmi, kumpaa vastausvaihtoehtoa se tarkoittaa. Äänestyslippuun painetaan vielä ohje äänestysmerkinnän tekemisestä.

Äänestyslipussa käytetään suomen ja ruotsin kieltä.

5 §

Äänestäminen

Äänestäminen tapahtuu merkitsemällä rasti (X) jompaankumpaan äänestyslipussa olevista ruuduista.

Äänestyksessä ei sovelleta, mitä menettelystä neuvoa-antavissa kansanäänestyksissä annetun lain 5 §:n 1 momentissa säädetään äänestäjän mahdollisuudesta ilmaista, ettei hän kannata mitään esitetyistä vaihtoehdoista.

6 §

Äänestyslipun mitättömyys

Sen lisäksi, mitä vaalilain (714/1998) 85 §:n 1 momentin 1—4 ja 6 kohdassa säädetään, on äänestyslippu mitätön, jos äänestysmerkintä on tehty kumpaankin äänestyslipussa olevaan ruutuun tai jos sitä ei ole tehty lainkaan taikka jos se on niin epäselvä, ettei siitä käy ilmi, kumpaa vaihtoehtoa äänestäjä on kannattanut.

Äänestyslippuun rastin lisäksi tai sen sijasta tehtyä merkintää, joka ainoastaan selventää, kumpaa vaihtoehtoa äänestäjä on kannattanut, ei ole pidettävä asiattomana eikä äänestyslippua tällaisen merkinnän johdosta mitättömänä.

7 §

Äänestyksen tuloksen vahvistaminen

Vaalipiirilautakunta vahvistaa äänestyksen tuloksen vaalipiirissään 3. päivänä äänestyksen jälkeen pidettävässä kello 18 alkavassa kokouksessa ja ilmoittaa tuloksen heti Helsingin vaalipiirilautakunnalle. Saatuaan kaikkien vaalipiirilautakuntien tiedon äänestyksen tuloksesta vaalipiirissä Helsingin vaalipiirilautakunta vahvistaa äänestyksen tuloksen koko maassa 4. päivänä äänestyksen jälkeen pidettävässä kello 12 alkavassa kokouksessa.

8 §

Tiedottaminen ja sen tukeminen

Valtioneuvosto hyväksyy oikeusministeriön esittelystä yleisistunnossaan tiedotteen, jossa selostetaan elpymisvälineen sisältöä sekä välineeseen osallistumisen vaikutuksia Suomelle ja jossa todetaan, mistä kansanäänestyksessä on kysymys. Tiedote toimitetaan niille, joille lähetetään ilmoitus äänestysoikeudesta, sekä saatetaan muullakin tavoin kansalaisten tiedoksi ja saataville. Tiedote voidaan toimittaa ilmoituskortin ja -kirjeen yhteydessä.

Valtion vuoden 2020 kuudenteen lisätalousarvioon varataan määräraha, joka on jaettava harkinnanvaraisina avustuksina tasapuolisesti eri vaihtoehtoja sekä kummankin vaihtoehdon vaikutuksia koskevan tiedottamisen tukemiseen.

Avustukset myöntää valtioneuvoston kanslia.

9 §

Tarkemmat määräykset ja ohjeet

Oikeusministeriö antaa tarvittaessa tarkempia määräyksiä ja ohjeita tämän lain soveltamisesta.

Valtioneuvoston kanslia antaa tarkemmat määräykset ja ohjeet 8 §:n 2 momentissa tarkoitettujen avustusten tarkemmista jakoperusteista sekä niiden hakemisesta, myöntämisestä, maksamisesta ja valvonnasta.

10 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 2020.
Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä sen täytäntöönpanon edellyttämiin toimiin.

Helsingissä 24.9.2020

Sanna Antikainen ps
Sebastian Tynkkynen ps
Jani Mäkelä ps
Kaisa Juuso ps
Riikka Purra ps
Lulu Ranne ps
Ritva Elomaa ps
Minna Reijonen ps
Mauri Peltokangas ps
Jenna Simula ps
Ari Koponen ps
Olli Immonen ps
Mikko Lundén ps
Vilhelm Junnila ps
Veikko Vallin ps
Veijo Niemi ps
Rami Lehto ps
Sami Savio ps
Jari Koskela ps
Leena Meri ps
Mari Rantanen ps
Sheikki Laakso ps
Juha Mäenpää ps
Arja Juvonen ps
Jari Ronkainen ps
Ville Tavio ps
Petri Huru ps
Ville Vähämäki ps
Riikka Slunga-Poutsalo ps